

LEHET AGRESSZIÓT „KIPROVOKÁLNI”?

Oroszország Ukrajnával szembeni „kiprovokálatlan/kiprovokált” agressziójának nemzetközi jogi elemzése

Csapó Zsuzsanna*

1. Bevezető gondolatok

„Az biztos, hogy a támadást Oroszország indította, de az egy nagyon érdekes kérdés, hogy ezt a támadást mikor, ki és mért (sic!) provokálta ki. Egy pillanatilag nem akarja mentegetni az ember Oroszországot, de csak azt gondolni, hogy Oroszország hirtelen felindulásból támadott, azt hiszem, nem felel meg a történelmi tényeknek.”

– így reagált 2025 decemberében Mráz Ágoston Sámuel politikai elemző¹ arra az újságírói kérdésre,² ami arra kereste a választ, vajon Orbán Viktor miniszterelnök miért mondhatta két nappal korábban egy brüsszeli sajtótájékoztatón az orosz–ukrán háborúra reflektálva, hogy „Nem is világos, hogy ki támadott meg kit.”³

Azt már sokszor és sokan papírra vetettük nemzetközi jogászok, hogy megítélésünk szerint nem lehet kérdéses, kit terhel a felelősség a nemzetközi jog egyik

* Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6983-1477>

¹ <https://mrzagoston.hu/>

² Az interjú a Telex.hu újságírója, Simor Dániel készítette 2025. december 21-én (ld. 14:27-től): <https://telex.hu/video/2025/12/21/dpk-szeged-fidesz-orban-viktor-szolo-utca-lazar-janos-szlovak>

³ Magyarország Kormánya: *Orbán Viktor miniszterelnök sajtótájékoztatója Brüsszélből*. 2025.12.19. (ld. 5:01-től): <https://www.youtube.com/watch?v=3kOuBII49IE>. Megjegyzendő, a miniszterelnök néhány nap múlva, évindító sajtótájékoztatóján fenti mondatára vonatkozó kérdésre reagálva már így nyilatkozott (a The Times tudósítójának): „Szerintem a helyzet egyértelmű, 2022 februárjában Oroszország megtámadta Ukrajnát. Nem értem, hogy mi ebben a bizonytalanság.” Magyarország Kormánya: *Orbán Viktor miniszterelnök nemzetközi sajtótájékoztatója*. 2026.01.05. <https://www.youtube.com/watch?v=VJugHXLQAKo>; Magyarország Kormánya, Miniszterelnöki Kabinetiroda: *Orbán Viktor válasza a felmerült újságírói kérdésekre*. 2026.01.07. <https://kormany.hu/interjuk/orban-viktor-valaszai-a-felmerult-ujsgairoi-kerdesekre-2026?isSpecial=true>

feltétlen alkalmazást igénylő normájának,⁴ az államok közötti erőszak tilalmának⁵ megsértéséért:⁶ „Oroszország a szomszédja elleni fegyveres támadással megsértette az államok közötti erőszak tilalmának kógens szabályát.”⁷ Oroszország „területszerző rablőháború[ja]”⁸ „nemcsak a nemzetközi jog számos alapvető fontosságú szerződéses és szokásjogi szabályának súlyos sérelmét jelenti[...], hanem egyben a mai nemzetközi jogrend alapjait is megrengeti[...]”⁹ „Az Orosz Föderáció katonai beavatkozása a II. világháború óta példátlan nemzetközi jogsértés, amely az agresszió definíciójáról szóló ENSZ közgyűlési határozat minden egyes pontját megvalósította.”¹⁰ A jogsértés mivolta és a felelős állam kiléte tehát – általános nemzetközi jogász konszenzus alapján¹¹ – egyértelmű. Reményeim szerint azonban hasznos arra is felhívni a figyelmet, hogy a többek által használt „kiprovokáló agresszió” jelzős szerkezet helytelen terminológia, s ezért alkalmazása kerülendő. Ugyanígy és nemkülönbön kerülendő kiprovokált agresszióról beszélni.

⁴ Csapó Zsuzsanna: „[...] és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.” Az 1969. évi bécsi egyezmény és a ius cogens módosíthatósága. *Állam- és Jogtudomány*, 2020/1. 25–43. https://real.mtak.hu/109132/1/AJT_2020_01_02_CSAPO.pdf

⁵ Ld. az immár kvázi univerzálissá vált, 193 állam által elfogadott ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) bekezdését. Magyarországon kihirdette: az 1956. évi I. törvény.

⁶ A magyar nyelven megjelent írások közül a következő négy lábjegyzetben jelölt forrásokon túl lásd még: Csapó Zsuzsanna: Ukrajna elvitathatatlan önvédelmi joga és annak határai. *Jogtudományi Közlöny*, 2025/5. 235–240. <https://doi.org/10.59851/jk.80.05.4>; Csapó Zsuzsanna: Ukrajna önvédelmi lépéseinek vannak nemzetközi jogi korlátai? Válhat jogsértővé az áldozat? Moszkva támadható? *MTA Law Working Papers*, 2024/10. <https://tinyurl.com/mp9kx53h>; Csapó Zsuzsanna: Van ma jelentősége a hadüzenetnek? *Ludovika.hu, az NKE tudományos platformja, Közjogi Megálló Blog*, 2024.01.22. <https://www.ludovika.hu/blogok/kozjogi-megallo-blog/2024/01/22/van-ma-jelentosege-a-haduzenetnek/>; Hoffmann Tamás – Kajtár Gábor: Az élő halott? – Az államközi erőszak tilalmának anatómiája válságok tükrében. In: Bán-Forgács Nóra – Lőrincz Viktor – Mezei Kitti – Szentgáli-Tóth Boldizsár (szerk.): *Poszt-COVID: A COVID-19 hatásai a jogrendszerre*. Budapest, Akadémiai Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2024. 215–229. <https://doi.org/10.1556/9789636640637>; Kis Kelemen Bence – Kiss Mátyás: Oroszország 2022-es inváziója Ukrajna ellen a jus ad bellum tükrében. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2022/4. 7–48. <https://tinyurl.com/3wjc6h65>

⁷ Csapó Zsuzsanna: Békemegállapodás Ukrajna és Oroszország között a nemzetközi jog feltétlen érvényesülést kívánó normáinak fényében – területváltozások elfogadhatók? *MTA Law Working Papers*, 2025/15. 2. <https://tinyurl.com/mvttfnek> [A továbbiakban: Csapó (2025a)]

⁸ Lamm Vanda: Az ukrajnai háború és várható következményei. Bevezető. *Magyar Tudomány, a Magyar Tudományos Akadémia folyóirata*, 2023/9. 1088. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2023.9.1>

⁹ Lamm Vanda: Az ukrajnai háború a nemzetközi jog tükrében. *Magyar Tudomány, a Magyar Tudományos Akadémia folyóirata*, 2023/9. 1120. <https://doi.org/10.1556/2065.184.2023.9.5>

¹⁰ Hoffmann Tamás: Háború vagy béke? Az államközi erőszak alkalmazásának nemzetközi jogi kérdései az orosz-ukrán konfliktusban. *Közjogi Szemle*, 2022/3. 8. <https://real.mtak.hu/155759/1/Hoffmann-HaboruvagybekeKozjogiSzemle.pdf>

¹¹ Ld. a 2022-ben megfogalmazott magyar kiállást: Hungarian Branch of the International Law Association: *Declaration of Solidarity with Ukraine*. <https://www.ila-hungary.hu/index.php/declaration-of-solidarity-with-ukraine>

2. Kiprovokált/kiprovokátlan agresszióra való hivatkozások

2.1. Közéleti, politikai diskurzusok

Kiprovokátlan, vagy – hitem szerint – rosszabb esetben kiprovokált jelzővel illetni az orosz agressziót nem tekinthető kivételesnek közéleti, politikai diskurzusokban. Utóbbira is számosat hozhatunk, lássunk mégis előbbire néhány példát.

A 2022. február 24-én megindult fegyveres támadást még aznap, illetve pár nappal később a bolgár¹² miniszterelnök, valamint a dán¹³ és a finn¹⁴ külügyminiszterek „ki nem provokált agresszióknak” nevezték. Hasonlóan provokáció nélkülinek minősítették, de más kifejezést használva, nem az orosz agressziót, hanem az orosz „támadást” (*attack, assault*) az amerikai¹⁵ elnök, a brit,¹⁶ a kanadai¹⁷ és az új-zélandi¹⁸ miniszterelnökök, valamint a G7¹⁹ vezetők. Ugyancsak kiprovokátatlannak titulálták, de szintén más kifejezést társítva e szóhoz, az orosz „inváziót” (*invasion*) a svéd²⁰ kormányfő, a szingapúri külügyminiszter, valamint az Amerikai Államok Szervezete (OAS) 35-ből 25²¹ tagállamának OAS-hoz delegált állandó képviselői.²² A norvég állandó képviselő

¹² Kiril Petkov február 24-én kormánya nevében mélyen elítélte az orosz agressziót, és kijelentette: „Ukrajna nem provokálta a katonai agressziót.” (Vagy más hangsúllyal: „A katonai agressziót nem Ukrajna provokálta.”) Scott R. Anderson – Zachary Badore – Anastasia Bradatan – Alexander Herkert – Bryce Klehm – Rohini Kurup – Jaime Lopez – Katherine Pompilio – Anna-Marie Robertson – Thomas G. Warschefsky: *The World Reacts to Russia's Invasion of Ukraine. Lawfare*, 2022. 02. 24. <https://www.lawfaremedia.org/article/world-reacts-russias-invasion-ukraine> (Az eredeti forrás elérhetőségét lásd ugyanitt.)

¹³ Jeppe Kofod a támadás napján kiadott nyilatkozatában elítélte „Oroszország ki nem provokált katonai agresszióját Ukrajna ellen és Belarusz részvételét e cselekményekben”, s hozzátette, hogy „Oroszország az indokolatlan katonai akcióival durván megsérti a nemzetközi jogot, valamint az EBESZ-vállalásokat és aláássa az európai és globális biztonságot”. Uo. (Az eredeti forrás elérhetőségét lásd ugyanitt.)

¹⁴ Pekka Haavisto március elején az ENSZ Emberi Jogi Tanácsában tett nyilatkozatában leszögezte: „Oroszország Ukrajna elleni ki nem provokált katonai agressziója a nemzetközi jog és az ENSZ Alapokmány égbekiáltó megsértése [...]”. Uo. (Az eredeti forrás elérhetőségét lásd ugyanitt.)

¹⁵ Joe Biden február 24-én tartott beszédében ekként fogalmazott: „Az orosz hadsereg provokáció, indok és szükség nélkül brutális támadást indított az ukrán nép ellen.” Jim Garamone: *Biden Condemns Russian Attack on Ukraine, Orders More Troops to Europe. U.S. Department of War*, 2022. 02. 24. <https://tinyurl.com/mtjxkdht>

¹⁶ Boris Johnson, 2022. február 24-én. Anderson et al. i. m. (Az eredeti forrás elérhetőségét lásd ugyanitt.)

¹⁷ Justin Trudeau, 2022. február 24-én. Agence France-Presse (AFP): *Unprovoked and unjustified: World reacts to attack on Ukraine. Dhaka Tribune*, 2022. 02. 24. <https://www.dhakatribune.com/world/europe/264428/unprovoked-and-unjustified-world-reacts-to-attack>; @JustinTrudeau: <https://x.com/JustinTrudeau/status/1496705975604154371>

¹⁸ Jacinda Ardern, 2022. február 24-én. Anderson et al. i. m. (Az eredeti forrás elérhetőségét ld. ugyanitt.)

¹⁹ 2022. február 24-én. Uo. (Az eredeti forrás elérhetőségét ld. ugyanitt.)

²⁰ Magdalena Andersson 2022. február 24-én „provokátatlannak, jogellenesnek és védhetetlennek” nevezte az inváziót. Uo. (Az eredeti forrás elérhetőségét lásd ugyanitt.)

²¹ Organization of American States: *Member States*. https://www.oas.org/en/about/member_states.asp; OAS: *Declaration „The Situation in Ukraine”, CP/INF. 9293/22 rev.3, 2022.02.27.*; @OAS_official: https://x.com/OAS_official/status/1498017746826809351

²² Anderson et al. i. m.

lő pedig – prompt módon reagálva a történésekre – az ENSZ Biztonsági Tanácsában azokat a „döntéseket” – Putyin döntéseit – nevezte provokálatlannak (valamint igazolhatatlannak és felelőtlennek), amelyek orosz csapatok Donyeckbe és Luhanszkba küldéséhez, és a „különleges katonai műveletek” bejelentéséhez vezettek.²³ E február 24-én tartott BT-vitán rajta kívül még az albán, a brit és a német képviselők is kiemelték az oroszok által indított „invázió”, „háború”, „katonai művelet” provokálatlan mivoltát.²⁴ Volt persze az orosz megszállás kezdetének napján ellenvélemény is: az iráni külügyminiszter azt tweetelte, hogy „az ukrajnai válság a NATO provokációiban gyökerezik”.²⁵

A provokálatlanság emlegetése később is gyakorta tetten érhető. Példának okáért 2022 júniusában Emmanuel Macron francia elnök, miközben biztosította Ukrajnát arról, hogy számíthat rájuk, és hogy Európa az ő oldalukon áll, azt is hangsúlyozta, hogy meg kell védeni az ENSZ Alapokmányában foglalt elveket, amelyeket Oroszország „szándékosan, provokálatlanul és igazolhatatlan módon”²⁶ ignorált. Továbbá, az ENSZ Biztonsági Tanácsában az oroszok támadását követő 1000. napon (2024 novemberében) tartott vitában az amerikai, a japán és a máltai felszólaló, valamint az Európai Uniót képviselő diplomata is Oroszország provokálatlan inváziójáról, provokálatlan agressziós háborújáról beszéltek.²⁷ Ugyanígy tettek a fegyveres támadás 1. évfordulóján is a G7 országok nevében állandó képviselőik is.²⁸

Sőt, folytatva a sort, Vlagyimir Putyin orosz elnök is citálható, igaz, ő nem az Ukrajnával vívott háború vonatkozásában használta a „kiprovokálatlan” jelzőt. Az Izrael, majd az Egyesült Államok által 2025 júniusában Iránra mért légitámadásokat²⁹ minősítette nem provokált (vagyis indokolatlan), és nem igazolható agresszióknak.³⁰

²³ Uo. Valamint ld. még: Statement by Permanent Representative Ambassador Mona Juul in the Security Council meeting on Ukraine, 23 February 2022. *Norway in the UN*, 2022.02.24. <https://www.norway.no/en/missions/un/statements/security-council/2022/sc-ukraine3>

²⁴ UNSC S/PV.8974, 8974th meeting, 2022.02.23. 3., 13., 14. <https://docs.un.org/en/S/PV.8974>

²⁵ Anderson et al. i. m. (Az eredeti forrás elérhetőségét lásd ugyanitt.)

²⁶ „Deliberate, unprovoked and unjustified way” vagy eredetiben: „déliberé, injustifié, injustifiable”. Foreign Intelligence Service of Ukraine: June 17, 2022 Ukraine and the World – Against Russia’s Aggression. Sanctions in Action. *szeru.gov.ua*, 2022.06.17. <https://tinyurl.com/3yj425yn>; REPLAY: ‘You can count on us,’ France’s Macron tells Ukraine’s Zelensky. *FRANCE 24 English*, 2022. 06. 16. <https://www.youtube.com/watch?v=OjEtwJnSduk>

²⁷ UNSC: *Maintenance of peace and security of Ukraine*. S/PV.9788, 9788th meeting, 2024.11.18., 5., 7., 13., 23. <https://docs.un.org/en/S/PV.9788>

²⁸ One year on from Russia’s full-scale unprovoked war of aggression, the G7 is more united than ever over Ukraine. *GOV.UK*, 2023. 02. 23. <https://tinyurl.com/yk4ht289>

²⁹ Nemzetközi jogi minősítésükről ld. Striking Iran’s Nuclear Facilities: International Law Scholars Warn of Precedent-Setting Violations. *Völkerrechtsblog*, 2025. 07. 09. <https://tinyurl.com/bd5deuw3>

³⁰ Putin says ‘unprovoked aggression’ on Tehran ‘unjustified’. *Le Monde*, 2025.06.23. <https://tinyurl.com/3neuwb66>

2.2. Nemzetközi szervezetek állásfoglalásai

Ami az államok értékelése mellett a nemzetközi szervezeteket illeti, fontos arra figyelmeznünk, hogy míg a NATO, az EU vagy az EBESZ keretében születtek nyilatkozatok, amelyek kiemelték, hogy az orosz agresszió nem provokációra indult, addig az ENSZ szervei tartózkodtak ettől.

2.2.1. Az Európai Unió (EU), az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)

Még a támadás napján Ursula von der Leyen és Charles Michel, az Európai Bizottság és az Európai Tanács elnökei arról posztoltak az X-en, hogy mélyen elítélik Oroszország Ukrajnával szembeni indokolatlan (*unjustified*) támadását, s gondolataik az ukrán néppel vannak, akik e provokátlan (*unprovoked*) támadással kénytelenek szembenézni.³¹ A Bizottságnak az Európai Parlamenthez és a Tanácshoz intézett közleményei is e szóhasználatot vitték tovább,³² ahogy a Bizottság szóvivője évek teltével is provokátlan és indokolatlan agresszióról beszélt.³³ 2022 tavaszán a tagállamok nevében is születtek ilyen nyilatkozatok,³⁴ de akár az Európai Unió Tanácsának közleményei is fogalmaznak ekként.³⁵

Ami a NATO-t illeti, az invázió megindulásakor a tagállamok állam- és kormányfői nyilatkozatban ítélték el az oroszok hosszú ideje tervezett, „provokátlan és indokolatlan” brutális támadását.³⁶ Jens Stoltenberg főtitkár szintén elítélően bírálta, és „meggondolatlanak és provokátlanok” titulálta Oroszország támadását.³⁷ Tőle a későbbiekben is sok hasonló nyilatkozatot hallhattunk.³⁸ Amikor egy újságíró Ferenc pápa

³¹ AFP i. m.; @vonderleyen: <https://x.com/vonderleyen/status/1496710321372901380>

³² Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Temporary protection for those fleeing Russia's war of aggression against Ukraine: One year on. Brussels, 8.3.2023 COM(2023) 140 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/DOC/?uri=CELEX%3A52023D0140&utm>

³³ EU says Russia must withdraw for lifting of sanctions. *Deutsche Welle*, 2025. 03. 26. <https://www.dw.com/en/ukraine-macron-says-too-early-to-consider-lifting-russia-sanctions/live-72042398>

³⁴ EU Statement regarding Russia's unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine. *European External Action Service (EEAS)*, 2022. 02. 28. <https://tinyurl.com/2mt5sd4y>; EU Statement on the Russian unprovoked and unjustified invasion in Ukraine. *EEAS*, 2022. 03. 15.

³⁵ Három évvel Oroszország Ukrajna elleni teljes inváziójának és agressziós háborújának megindítása után az EU elfogadta a gazdasági és egyéni szankciók 16. csomagját. *Az Európai Unió Tanácsa*, 2025. 02. 24. <https://tinyurl.com/48v42h7s>

³⁶ Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's Attack on Ukraine. 2022. 02. 25. <https://tinyurl.com/3bacfa63>

³⁷ Servet Gunerigok: NATO chief condemns Russia's 'reckless and unprovoked attack' on Ukraine. *Anadolu Ajansı*, 2022. 02. 24. <https://tinyurl.com/4333zf22>

³⁸ Példának okáért: „Ukrajna továbbra is szörnyű próbatétel előtt áll. Egy revizionista szomszéd brutális, provokátlan agressziós háborújával szembesül.” Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the International Summit of Cities and Regions in Kyiv, Ukraine. 2023. 04. 20. <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2023/04/20/speech>

azon mondatára reagáltatta, amelyben a Szentatya felvetette, tán kiprovokálhatták az oroszok agresszióját,³⁹ Stoltenberg így felelt: az, ahogy az előző években támogatta a NATO Ukrajnát, és segítette fegyveres erejét kiképzéssel, tanácsadással, felszereléssel, „ez nem fenyegetés senkire”, „ez nem provokáció”. „A NATO egy védelmi szövetség [...]” „[...] Putyin elnök és Moszkva az, aki a felelős ezért a brutális agresszióért a független Ukrajna ellen.”⁴⁰

Az euroatlanti biztonsági szervezetek közül az EBESZ is osztja a NATO álláspontját: Parlamenti Közgyűlésük visszatérően⁴¹ „provokátlanoknak, igazolatlanoknak és illegálisnak” nevezi Oroszország – fogalmazásuk szerinti – „agresszív háborúját”.⁴²

2.2.2. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)

Míg uniós és NATO-, illetve EBESZ-szinten hivatalos nyilatkozatok esetében sem ritka az orosz agresszió kapcsán a „ki nem provokált” jelző alkalmazása, addig ENSZ-szervek körében kizárólag az üléseken folytatott viták során elhangzott állami hozzájárulások között találhatunk ilyen fogalmazást.⁴³

De van egyáltalán bármilyen fórumon is létjogosultsága e jelzőnek?

³⁹ „De a veszély az, hogy csak ezt látjuk, ami szörnyű, és nem látjuk a háború mögött zajló teljes drámát, amelyet talán valamilyen módon provokáltak vagy nem akadályoztak meg.” Antonio Spadaro: Papa Francesco in conversazione con i direttori delle riviste culturali europee dei gesuiti. *La Civiltà Cattolica*, 2022.05.19. <https://tinyurl.com/3heuw2h7> A pápa szerint lehetséges, hogy kiprovokálták az ukrajnai háborút. *Szabad Európa*, 2022. 06. 14. <https://tinyurl.com/2sfwtes6>

⁴⁰ Press Conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meetings of NATO Defence Ministers. 2022.06.16. <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2022/06/16/press-conference>

⁴¹ Bucharest Declaration and Resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Thirty-First Annual Session Bucharest, 29 June – 3 July 2024. AS (24) D E. <https://tinyurl.com/3wzhvj7>

⁴² Hoffmann Tamás: Contra aggressionem? Az agresszió bűncselekményével kapcsolatos nemzetközi jogi dilemmák. *Állam- és Jogtudomány*, 2019/1. 64. <https://jog.tk.elte.hu/uploads/files/2019-01-HOFFMANN.pdf>; Ld. még az ENSZ Közgyűlés 1970-ben elfogadott 2625. sz. határozatát. UN Doc. GA/RES/2625 (1970) https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf

⁴³ Ld. példának okáért a fentebb korábban említett BT-üléseken tett megjegyzéseket, vagy akár az ENSZ Közgyűlés tanácskozásain elhangzott észrevételeket: pl. 2022-ben a 11. (az orosz invázió miatt összehívott) rendkívüli közgyűlési ülészakon az Amerikai Egyesült Államok, Dánia (Észtország, Finnország, Izland, Lettország, Litvánia, Norvégia és Svédország nevében is), Dzsubuti és Mianmar (valamint az EU képviselője mint megfigyelő) részéről; vagy pl. 2024 februárjában szintén közgyűlési tanácskozáson Guatemala és Montenegró részéről. Ld. továbbá a Közgyűlés első (a leszerelésre és a nemzetközi biztonságra fókuszáló) bizottságában tartott vitán a portugál képviselő hozzászólását. General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Immediately End Illegal Use of Force in Ukraine, Withdraw All Troops. Eleventh Emergency Special Session, GA/12407, United Nations, UN Meetings Coverage and Press Releases. 2022.03.02. <https://press.un.org/en/2022/ga12407.doc.htm>; UN General Assembly, A/78/PV.58, 58th plenary meeting, 2024. 02. 26., 6., 13. https://digitalibrary.un.org/record/4067707/files/A_78_PV.58-EN.pdf; With Debate Intensifying in First Committee, Speaker Says It Will Support Ukraine during Unprovoked Aggression for ‘as Long as It Takes’. UNGA First Committee, Seventy-eighth Session, GA/DIS/3711, United Nations, UN Meetings Coverage and Press Releases. 2023. 10. 04. <https://press.un.org/en/2023/gadis3711.doc.htm>

3. Nincs értelme provokált vagy provokátlan agresszióról/támadásról beszélni

3.1. Az agresszió fogalma eleve jogsértést rejt magában

Ha agresszió kapcsán, ami a természetes személy szintjén nemzetközi büntettnak is minősül, fontosnak tartjuk kiemelni, hogy ezen agressziót nem provokálta az áldozata, azaz a sértett állam, érdemes tisztában lennünk azzal, hogy voltaképp olyan szintű jogi (nemzetközi jogi) nonszenszről értekezünk, mintha – nemzeti jogi analógiával élve – kiprovokált emberölésről beszélhünk.⁴⁴

Az agresszió, vagyis az ENSZ Alapokmányában rögzített államközi erőszak tilalmának⁴⁵ semmibevétele ugyanis *per definitionem* jogsértés.⁴⁶ Nem lehet kiprovokálni. Ugyanígy – a belső jogi példát véve – nem jogosít fel senkit semmilyen sérelem, semmilyen bántalom emberölés büntetére.

Más kérdés, hogy lehet a másik életének elvétele is jogszerű, és lehet a másik állammal szembeni erő⁴⁷ alkalmazása is jogszerű, de csakis akkor, ha akinek életét kioltjuk, vagy amely állammal szemben fegyveres erőt alkalmazunk, épp a tilalom által védett alapnormát sérti meg: életünkre, vagy más életére tör, illetve fegyveres erőt alkalmaz egy állammal szemben (vagy azzal fenyeget).

⁴⁴ Ahogy a „provokált és ezért öltem” érvelés is nonszensz, úgy államközi kapcsolatokban agresszió kapcsán is az. Kolontár Krisztián: „Szerettem Anitát, de provokált és elpattant nálam a húr!” – vallotta a kétgyermekes anya fejét csákánnyal szétverő férfi. *Telex*, 2026. 01. 27. <https://24.hu/belfold/2026/01/27/csomend-csakany-feleseg-gyilkossag/>

⁴⁵ ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) bekezdés: „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniok kell.” (Fordítás forrása: a már említett kihirdető jogszabály.)

⁴⁶ Jogsértés, s felelősséget keletkeztet az állam oldalán, de egyúttal az egyén oldalán is, hiszen egyike a nemzetközi jogon alapuló bűncselekményeknek (*delicta iuris gentium*). Bruhács János: *Nemzetközi jog I.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1998. 207.; Csapó Zsuzsanna: *Delicta iuris gentium*, a természetes személyek nemzetközi jogon alapuló büntetőjogi felelőssége és a felelősségre vonás folyamata. *Jura*, 2002/1. 136–143. https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2002_1.pdf

⁴⁷ Az ENSZ Alapokmányát kihirdető magyar jogszabály által használt „erőszak tilalma” (*prohibition on the use of force*) kifejezés mellett megfontolandó az „erő” alkalmazásának tilalma terminus technicus használata is, ugyanis akkor is sérülhet az Alapokmány 2. cikkének (4) bekezdésében foglalt tilalom, ha „erőszakra” nem is kerül sor. Példának okáért már akkor is agresszióról beszélhetünk, ha két állam megállapodik arról, hogy egyik a másik területén állomásoztatja fegyveres erőit, de az egyeztetett határidő lejártának ellenére, a fogadó állam tiltakozása mellett is tovább maradnak az idegen katonák (ld. az ENSZ Közgyűlésének e tanulmányban később pontosan is meghivatkozott 1974. évi 3314. számú „agressziós határozata” által sorra vett agressziós tényállások közül az e) pontot). Ld. ugyancsak a Krím-félsziget 2014. évi annektálását: szinte erőszak kifejtése nélkül sérült az „erő” alkalmazásának alapokmánybéli, egyúttal ma már kógens tilalma (s valósult meg a közgyűlési határozat agressziós tényállásai közül az a) pontban foglalt súlyos jogsértés).

Így az emberi élet elvétele (békeidőben)⁴⁸ akkor nem vet fel – büntetőjogi – felelőséget, ha jogos védelmi helyzetben,⁴⁹ azaz önvédelem keretében, vagy mások oltalma végett oltunk ki emberéletet.⁵⁰ Erőszakot is lehet ma is államközi szinten jogszerűen alkalmazni, de csakis az erőszak tilalmát ignoráló állammal szemben. Ez utóbbit azonban már nem nevezzük agresszióknak, hiszen e fogalom az erőszak jogszerűtlen alkalmazását takarja.

Másképp fogalmazva: a Büntető Törvénykönyvünk által büntetni rendelt emberölés büntetett⁵¹ nem lehet kiprovokálni. Pontosabban: ha „provokálnak” is, nem ölhetsz embert. „Kiprovokálni” csak a jogos védelmi helyzetben cselekvő fellépését lehet, amely cselekmény így nem büntetendő. Ugyanígy államközi relációban sem lehet agressziót kiprovokálni. Azaz: ha „provokálnak” is, nem indíthatshz háborút. „Kiprovokálni” csak a megtámadott állam viszontválaszát lehet, vagy a nemzetközi közösséget az agresszonnal szemben cselekvésre felhatalmazó ENSZ-BT határozatot.

Ha mindazonáltal nem is a jogsértést fogalmi elemként tartalmazó agresszió fogalmát használják a ki nem provokáltság hangsúlyozásakor (*unprovoked aggression*), hanem a semleges „ki nem provokált támadás” (*unprovoked attack*) kifejezést, akkor sem járnak el helyesen. „Provokációra” (mit is értsünk persze ez alatt?) sem lehet erőszakot alkalmazni. 1945 óta alapvetés: államközi relációban az erőszak csak a legvégső esetben vethető be jogszerűen (mindössze két szituációban, lásd alább részletesebben is kifejtve).

3.2. „Provokáció” esetén is kötelesek az államok nemzetközi vitáikat békés módon rendezni

Ha egy állam vezetése úgy ítéli, másik állam provokálja, vagyis tetteivel vagy épp mulasztásaival, jogsértésével vagy épp érdeksérelmek okozásával felingerli, ez esetben a „pro-” (‘elő-’) „vocare” (‘hív, szólít’),⁵² azaz a „felszólítás, kihívás” nem értelmezhető a nemzetközi kapcsolatokban „erőszakos fellépésre készítetesként”⁵³.

Ma már. Voltak ilyen történeti korszakok, de ezen a nemzetközi közösség az ENSZ Alapokmány elfogadásával túllépett, pontosabban túllépni szándékozott. „A Szervezet összes tagjai kötelesek nemzetközi viszályaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön

⁴⁸ A pontosítás azért szükséges, mert nemzetközi fegyveres konfliktus esetén a kombattánst, a harcost nem lehet felelősségre vonni az általa kioltott emberéletekért, ha betartotta a hadijogi normákat (azaz a *ius in bello* előírásait), így jellemzően, ha harcolni kész és képes ellenséges katona életét oltotta ki, vagy az ellenségeskedésekben közvetlenül részt vevő, pl. fegyvert ragadó civilét.

⁴⁹ Ld. még továbbá azon államok álláspontját, amelyek a halálbüntetést továbbra is büntetési tételeik között szerepeltetik.

⁵⁰ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, IV. fejezet: A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok, 22. § A jogos védelem. Ld. továbbá Magyarország Alaptörvényének V. cikkét.

⁵¹ Btk. 160. §.

⁵² Tótfalusi István: *Magyar etimológiai szótár*. Budapest. <https://tinyurl.com/5774kctn>

⁵³ Uo.

veszélybe.”⁵⁴ – deklarálták (az erőszak tilalmáról szóló passzus előtt) a világszervezet alapító szerződésében.

Könnyű a fentieket belátni, ha ismét belső jogi analógiát veszünk alapul. Még ha a szomszédom szemetet is éget a kertjében, s ezzel nekem komoly kellemetlenséget okoz, vagy meggyőződésem, hogy vagyontát orgazdaságból építi, netán feltételezem, hogy háziállatát sanyargatja, mindezekon felül, ha attól tartok a gyakori veszekedéseket hallva, hogy családtagjaival szemben is akár bűncselekményt követ el: nekem nincs jogom vele szemben erőszakot alkalmazni, s így megoldani a felmerült problémákat. Csakis a velem vagy más személlyel szembeni jogtalan támadás elhárítására vagyok jogosult.⁵⁵ Legalábbis amikor a Thomas Hobbes-i természeti állapotból társadalmi szerződést kötve – államokat létrehozva – átléptünk a társadalmi állapotba, azaz magunk mögött hagytuk az „ember embernek farkasa” kegyetlenül kemény világát, az erőszak alkalmazásának individuális jogáról lemondtunk, és az erőszak alkalmazásának monopóliumával felruháztuk az államot (ami cserébe vállalja védelmünket). Ugyanezen a folyamaton az államok egymás közötti viszonylataikban is végigmentek,⁵⁶ csak jóval később, mint az államok keretein belül az egyes emberek. A „nemzetközi társadalmi szerződés” az ENSZ Alapokmánya lett, amelyben immár az államok mondták le a más állammal szembeni erőszakról, vagyis a *ius ad bellum*-ról, a háborúindítás jogáról, s ruházták fel az erőszak alkalmazásának monopóliumával az ENSZ-t, az ENSZ Biztonsági Tanácsát. Innentől fogva az államok már csak akkor alkalmazhatnak – jogszerűen – erőszakot a másikkal szemben, ha⁵⁷ arra felhatalmazza őket az ENSZ BT (épp annak érdekében, hogy a közös alapszabályt, azaz az erőszak tilalmát semmibe vevő államot egyesült erővel jogkövető magatartásra kényszerítsék), vagy természetesen védelmi szituációban:⁵⁸ jogosult minden állam megvédeni önmagát a fegyveres támadással szemben, és jogosult minden állam – *ad hoc* alapon⁵⁹ vagy védelmi szövetség⁶⁰ részeként – segítséget, közte akár fegyveres segítséget is nyújtani a megtámadott államnak.

Visszatérve a „szomszéd-analógiára”: ha a szomszéd felől jog- vagy érdeksérelmet tapasztalok, én nem vagyok jogosult önhatalmúlag, akár erőszakot is alkalmazva véget vetni ezen cselekményeknek, bűncselekményeknek. Köteles vagyok erőszakot elkerül-

⁵⁴ ENSZ Alapokmány 2. cikk (3) bekezdés. (Fordítás forrása: a már említett kihirdető jogszabály.)

⁵⁵ Btk. 22. cikk.

⁵⁶ Csapó (2025a) i. m.

⁵⁷ Ld. az ENSZ Alapokmány VII. fejezetét: Eljárás a béke veszélyeztetése, a béke megszegése és támadó cselekmények esetében.

⁵⁸ Ld. az ENSZ Alapokmány 51. cikkét.

⁵⁹ Nem szükséges tehát védelmi szervezet tagja lenni ahhoz – lásd ma Ukrajna helyzetét –, hogy jogszerűen nyújthassanak államok egy megtámadott államnak fegyveres támogatást. Csapó Zsuzsanna: 2022 és az orosz agresszió. Semmibe vagy komolyan vesszük a nemzetközi *ius cogens* koncepcióját? In: Barcsi Tamás – Diósi Szabolcs (szerk.): *A válság elméleti vonatkozásai*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2022. 68.

⁶⁰ Ld. példának okáért a NATO-t létrehozó washingtoni szerződésnek a kollektív védelemről rendelkező 5. cikkelyét. Magyarországon kihirdette: az 1999. évi I. törvény.

ve rendezni, vagy rendeztetni e konfliktusokat.⁶¹ Ugyanerre, azaz a békés vitarendezésre kötelezettek ma már az államok is.

Ha voltak tehát Oroszországnak Ukrajnával kapcsolatban jogos vagy jogosnak vélt sérelmei, azt kötelesek lettek volna a – kiterjedt – nemzetközi vitarendezési mechanizmusok keretében orvosoltatni. Az orosz ajkú ukrajnai állampolgárokkal szembeni állítólagos emberi jogi, és kisebbségi jogi jogsértések miatt például miért nem használta ki Oroszország az Európa Tanács kínálta lehetőségeket? 2022. február 24., azaz a teljes körű invázió megindítása előtt⁶² Oroszország ugyanis – még⁶³ – tagállam volt e páneurópai testületben, így semmi akadálya nem volt annak, hogy e szervezet keretében keressen békés és hatékony, előrevivő megoldásokat. Oroszország példának okáért Ukrajnával szemben ugyan államközi peres eljárást indított a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt,⁶⁴ de miért csak 2021 júliusában szánták rá magukat e lépésre (2014 óta zajló jogsérelmeket felemlítve), s legfőképpen miért nem vettek részt 2022 májusától érdemben az eljárásban (a szervezetből való márciusi kizárásuk nem lett volna ennek akadálya),⁶⁵ miért nem válaszoltak a bíróság megkereséseire?⁶⁶ Résztes államként⁶⁷ miért nem használták az 1995. évi nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény⁶⁸ monitoring mechanizmusát? A kisebbségeket megillető nyelvi jogok sérelme láttán Oroszország miért nem tartotta fontosnak csatlakozni az 1992. évi regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájához,⁶⁹ s e szerződés keretében miért nem keresett jogvédelmet, miért nem mozgósította az egyezmény végrehajtását felügyelő bizottságot?⁷⁰ Miért nem kezdeményezett eljárásokat a Miniszteri Bizottság, a Parlamenti Közgyűlés, vagy a Velencei Bizottság előtt?

⁶¹ Pl. kérnem kell a jegyző segítségét, értesítenem kell a hatóságokat, feljelentést kell tennem, vagy békés eszközökkel magam is kísérletet tehetek a rendezésre (pl. a fenti példánál maradva állatainak oltalmat nyújtok, befogadom a sértett családtagját stb.).

⁶² 1996-tól. Council of Europe, Newsroom: *The Russian Federation is excluded from the Council of Europe*. 2022. 03. 16. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/the-russian-federation-is-excluded-from-the-council-of-europe>

⁶³ Onnan épp a nemzetközi jog semmibevétele, az Ukrajnával szembeni agresszió miatt zárták ki 2022 márciusában az oroszokat. Csapó Zsuzsanna: Dászvidányjára, Oroszországra! Az Európa Tanácsból kizárt extagállam és az Emberi Jogok Európai Bírósága. Hogyan tovább válás után? *Acta Humana*, 2024/1. 5–22. <https://doi.org/10.32566/ah.2024.1.1>

⁶⁴ Application no. 36958/21.

⁶⁵ Csapó (2024) i. m.

⁶⁶ European Court of Human Rights: Inter-State case brought by Russia against Ukraine struck out of list. Press Release, issued by the Registrar of the Court, ECHR 232 (2023), 2023.07.18.

⁶⁷ Időközben, 2024-ben Oroszország felmondta e szerződést. Council of Europe: State parties to the Framework Convention for the Protection of National Minorities, <https://www.coe.int/en/web/minorities/etats-partie>; Council of Europe: Council of Europe body regrets Russia's withdrawal from the national minorities' convention: millions left without protection, 2024.01.12. <https://tinyurl.com/57dh7xrs>

⁶⁸ Magyarországon kihirdette: az 1999. évi XXXIV. törvény.

⁶⁹ Magyarországon kihirdette: az 1999. évi XL. törvény.

⁷⁰ E szerződést Oroszország csak aláírta 2001-ben, de sosem ratifikálta. Témánk szempontjából lásd különösen e nyelvi karta 5. cikkét: „A jelen Kartában semmi sem lehet oly módon értelmezhető, mintha az feljogosítana bármely olyan tevékenység kezdeményezésére vagy lépés megtételére, amely sérti az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljait vagy egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeket, ideértve

Az agresszió megalapozását célzó vádak ráadásul Ukrajnával szemben igazán súlyosak voltak: egyenesen kelet-ukrajnai népirtásra is történt hivatkozás. Mégsem fordult Oroszország példának okáért a Nemzetközi Bírósághoz (ICJ)⁷¹, amely elmarasztalhatta volna Ukrajnát.⁷² Vagy ha sürgős cselekvésre lett volna szükség, a Biztonsági Tanács elé sem terjesztettek az oroszok meggyőző bizonyítékokat annak érdekében, hogy a BT rendszabályok elrendelésével nyomást gyakoroljon s ennek folytán a jogsértést beszüntessék. De a fent említett strasbourgi emberi jogi eljárás kezdetén, a keresetükben sem tettek említést az oroszok genocídiumról,⁷³ tán mert bizonyítékokkal nem tudtak volna előállni.⁷⁴ Az ENSZ népirtás megelőzését célzó hivatalához⁷⁵ sem fordult⁷⁶ az Oroszországi Föderáció.

Mindezt pedig megítélésem szerint nem lehet annyival elintézni, hogy Oroszország nem bízott e testületekben. Egyrészt épp e fórumok nemzetközi összetétele a garancia arra, hogy pártatlanul, részrehajlástól mentesen képesek dönteni, másrészt ha a BT esetében fel is merülhetnének akár politikai szempontok is (lévén a BT egy politikai szerv), meggyőződésem, hogy ha a donbaszi genocídiumról valóban hitelt érdemlő bizonyítékokkal áll elő Oroszország, azt nem hagyták volna válasz nélkül, nem ignorálták volna a Biztonsági Tanács további tagjai. Illetve, ha feltételezésem nem állja meg a helyét: ez esetben is érdemes lett volna Oroszországnak a BT napirendjére felvetnie

az államok szuverenitásának és területi integritásának elvét.” (Fordítás forrása a kihirdető jogszabály.) Council of Europe Office in Ukraine, News & Events: *Continued use of the situation of Russian as a minority language as a pretext for aggression against Ukraine unacceptable*. 2022. 06. 17. <https://tinyurl.com/mb8jv2y9>; Council of Europe, European Charter for Regional or Minority Languages, News about the European Charter for Regional or Minority Languages: *Statement by the Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages on Russian Federation's aggression against Ukraine*. 2022. 06. 15. <https://tinyurl.com/ynbns3h3>

⁷¹ ICJ: International Court of Justice.

⁷² Joghatósága lett volna a testületnek, hiszen mind Ukrajna, mind Oroszország részese – 1954 óta – az 1948. évi genocídium egyezménynek, és egyik ország esetében sincs hatályban a szerződés IX. cikkének alkalmazását kizáró (korábban ugyan létező, 1989-ben azonban visszavont) fenntartás (ez a cikk teszi lehetővé, hogy ha a szerződő feleknek vitájuk támadna az egyezményrel kapcsolatban, perbe vonhassák a másik államot a Nemzetközi Bíróságon). United Nations Treaty Collection: Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-1&chapter=4

⁷³ Fontos megjegyezni, hogy a strasbourgi fórum népirtás kapcsán explicite, tárgyi joghatóságának korlátozottsága okán nem tudna megnyilvánulni, de implicite igenis engedi „alapkartája”, az Emberi Jogok Európai Egyezménye, hogy kiolvasható legyen döntéseiből: genocídium történt. Még egy megjegyzés: sokatmondó az is, hogy az EJEB nem tett eleget az orosz keresetben foglaltaknak, miszerint nem rendelt el eljárási szabályzatának 39. cikke alapján ideiglenes intézkedést. Vagyis a bíróság nem találta úgy, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményében rögzített alapvető jog helyrehozhatatlan sérelmének komoly veszélye fenyegetne. European Court of Human Rights: Inter-State application brought by Russia against Ukraine. Press Release, issued by the Registrar of the Court, ECHR 240 (2021), 2021.07.23.

⁷⁴ Disinformation: Ukraine was committing genocide in Donbas for eight years. *FactCheck*, 2022. 05. 19. <https://factcheck.ge/en/story/40776-disinformation-ukraine-was-committing-genocide-in-donbas-for-eight-years>

⁷⁵ United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect. <https://www.un.org/en/genocide-prevention>

⁷⁶ Disinformation i. m.

az orosz ajkú ukrainai kisebbségekkel szembeni atrocitásokat, hiszen legalább értesülhetett volna a nemzetközi közösség a súlyos incidensekről. S ha a BT nem is reagált volna érdemben (látjuk, az orosz agressziót sem tudta – a vétőjog miatt – hathatósan kezelni), az elborzasztó jogsértések kiválthatták volna az ENSZ keretén kívül (ahogy az megtörtént az orosz agresszió esetében is) a megfelelő szankciókat. Olybá tűnik tehát, hogy Oroszország hallgatása a BT-ben igazán beszédes.

Arról se feledkezzünk el, hogy a kelet-ukrainai népirtásról az orosz retorika épp 2014-ben, a Krím annektálásának évében kezdődött, majd a 2022 eleji inváziót megelőzően erősödött.⁷⁷ Szükség volt a készülő jogsértéshez legitimáló célzatú érveket hangoztatni, és a többi között a humanitárius intervenció narratíváját így felépíteni. Hangsúlyozni kell azonban: a donbaszi népirtásra bizonyítékokat egyetlen releváns nemzetközi szervezet sem mutatott fel, így se az EBESZ, se az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága^{78 79}.

Mindazonáltal igaz ugyan, hogy Oroszország nem perelte be a Nemzetközi Bíróságon Ukrainát a kelet-ukrainai állítólagos genocídium miatt, Ukrajna azonban az orosz invázió megindulását követő második napon megtette ezt, épp azt kérve a hágai testülettől, hogy mondják ki: Oroszország fals módon hivatkozott népirtásra, ezzel próbálva legitimálni támadását. Érdeemes megfontolnunk, hogy Oroszország kezdetben húzódozott az eljárásban való részvételtől,⁸⁰ majd amikor a távollét nem tűnt jó stratégiának – elkerülni óhajtván az érdemi vitát –, a bíróság joghatóságát igyekezett megkérdőjelezni,⁸¹ holott azt gondolhatnánk, épp megragadhatták volna az oroszok az alkalmat, hogy végre bizonyíthassák igazukat. Azóta mindazonáltal, hisz a bíróság végül megállapította joghatóságát, már stratégiát váltottak.⁸² Az ukrán állításokat vitatva 2024 novemberében az oroszok ellenkérelmet nyújtottak be:⁸³ immár népirtással vádolják az ICJ előtt Ukrainát. Ezen ún. Counter-Memorial még tartalmazhat a geno-

⁷⁷ Iuliia Iashchenko: Russian disinformation about the Ukrainian conflict since 2014: fact-checking and recurring patterns. *Aspenia online*, 2023.09.18. <https://tinyurl.com/3xx4vpt7>

⁷⁸ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage

⁷⁹ European External Action Service, Delegation of the European Union to the People's Republic of China: Disinformation About Russia's invasion of Ukraine – Debunking Seven Myths spread by Russia. 2022. 03. 18. <https://tinyurl.com/vnjvtzkj>

⁸⁰ Frédéric Mégret: Russia's Non-Appearance Before the ICJ Against Ukraine: Of Not So Vanishing Vanishing Acts and their Vanishingly Thin Justification. *EJIL: Talk!*, 2022. 03. 12. <https://tinyurl.com/4a73afmh>

⁸¹ Marko Milanovic: Russia's Submission to the ICJ in the Genocide Case; Russia's Withdrawal from the Council of Europe. *EJIL:Talk!*, 2022. 03. 11. <https://tinyurl.com/mwrnrzkb>

⁸² Úgymond „a Birodalom visszavágott”. Oktawian Kuc: The Empire Strikes Back: Russia's Procedural Offensive Before International Courts and Tribunals. *EJIL:Talk!*, 2026. 01. 30. <https://tinyurl.com/4a545zj3>

⁸³ International Court of Justice, Press Release: Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Counter-claims made by the Russian Federation, 2025. 01. 31. <https://tinyurl.com/3v2nffkp>; Nils Schneider: Another Setback for Ukraine? The ICJ Declares Russia's Counter-Claims in the Ukraine v. Russia Genocide Case Admissible. *EJIL:Talk!*, 2026. 01. 15. <https://tinyurl.com/5n6rb5kj>

cídium tényét alátámasztó bizonyítékokat, ezekről azonban, lévén nem nyilvánosak a dokumentumok, egyelőre ismeretekkel nem rendelkezhetünk.⁸⁴ Ám még ha Oroszország fegyveres fellépését valós ukrainai emberi jogi és kisebbségi jogsértések tömege is „provokálta”, a humanitárius intervenció, az emberbaráti beavatkozás unilaterális döntés alapján nem lehet jogszerű.⁸⁵ Csakis akkor legális ebben az esetben is az erő alkalmazása, ha a nemzetközi közösség nevében fellépő ENSZ BT arra felhatalmazást ad. E felhatalmazás persze nem született meg.

3.3. „Unprovoked”, vagyis ok nélküli, indokolatlan agresszió

A „provokálatlanságot” érthetjük, fordíthatjuk indokolatlanságnak is. Ezek szerint azok, akik az orosz agressziót e jelzővel illetik, azt kívánják hangsúlyozni, hogy ok nélküli volt Ukrajna megtámadása (vagy akik szerint provokálták az agressziót, szereztek az invázió indokoltan indul meg).

Agressziót azonban nem lehet semmivel indokolni. Ahogy az ENSZ Közgyűlésnek az agresszió fogalmát meghatározó, 1974-ben elfogadott 3314. számú határozata leszögezte: „Semmiféle megfontolás, legyen az politikai, gazdasági, katonai vagy egyéb természetű, nem szolgálhat agresszió igazolására.”⁸⁶

Vegyük az egyik gyakran emlegetett, oknak titulált, de valójában alaptalan ürügyként szolgáló orosz érvet: a NATO keleti terjeszkedése sarkallta Oroszországot „kényszerű” lépésre. Pregnánsan ragadta ezt meg Orbán Viktor miniszterelnök egy 2026. januári beszédében: „Lehet, hogy Ukrajnának van joga ahhoz, hogy oda csatlakozik, ahova akar, de Oroszország meg úgy tekint az életre, hogy neki meg joga van arra, hogy ne engedjen ellenséges⁸⁷ hadsereget az országa határaihoz. És megmondta, hogy ha ragaszkodtok Ukrajna NATO-tagságához, abból háború lesz. És így is történt.”⁸⁸ Ami e gondolatok kapcsán a nemzetközi jogot illeti: igaz, hogy Ukrajnának joga van fentiekhez, s igaz, hogy Oroszország azt hangoztatja, őt is megilleti fenti jog, de a helyzet egyértelmű, Oroszország ilyen jogosultsággal nem rendelkezik. Mégpedig, ismét kanyarodjunk vissza az origóhoz, az oroszok/szovjetek által is elfogadott, sőt, általuk is alkotott ENSZ Alapokmánya alapján mondhatjuk fentieket, hiszen ezen kvázi uni-

⁸⁴ A folyamatban lévő eljárásról lásd a bíróság honlapját: <https://www.icj-cij.org/case/182>

⁸⁵ Kevin John Heller: The Illegality of ‘Genuine’ Unilateral Humanitarian Intervention. *European Journal of International Law*, Vol. 32., N. 2. (2021) 613–647. <https://doi.org/10.1093/ejil/chab038>

⁸⁶ United Nations General Assembly resolution 3314 (XXIX). Definition of Aggression, 2319th plenary meeting, 14 December 1974, UN Doc. A/RES/3314 (XXIX), Annex – Definition of Aggression, §. 5. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/PDF/NR073916.pdf?OpenElement>

⁸⁷ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a NATO kapcsán, lévén védelmi szervezet, az ellenséges jelző használata helytelen. Egyúttal hozzátenném: az önvédelem joga nem feszíthető oly szélesre, hogy távoli/lehetséges fenyegetéssel szembeni megelőző (preventív) önvédelemre hivatkozva bármely államot is feljogosítson erő alkalmazására. Utóbbi kapcsán lásd: Michael N. Schmitt: Russia’s “Special Military Operation” and the (Claimed) Right of Self-Defense. *Lieber Institute*, 2022.02.28. <https://lieber.westpoint.edu/russia-special-military-operation-claimed-right-self-defense/>

⁸⁸ Weiler Vilmos: Orbán Viktort az ukrán fenyegetésről kérdezték, ő a vak lovát áruló cigányról kezdett beszélni. *Telex*, 2026.01.24. <https://telex.hu/belfold/2026/01/24/dpk-kaposvar-lazar-janos-orban-viktor-cigany-vice-trump>

verzális egyezmény – rögtön, jelentőségük okán, a szerződés legelején, az alapvetések között – nemcsak a fent említett erőszak tilalmát (2. cikk (4) bek.), illetve a viták békés rendezésének követelményét (2. cikk (3) bek.) ismerte el a nemzetközi kapcsolatok alapjaként, de az államok szuverén egyenlőségének elvét is (2. cikk (1) bek.).⁸⁹ Így egyetlen államnak sincs joga beleszólni abba (hát még nyomást gyakorolni, hát még kényszert alkalmazni), hogy egy másik állam mely nemzetközi szervezethez csatlakozik (csakis azoknak van joguk ráhatni e kérdésre, akik már a szervezet tagjai, s dönthetnek arról, befogadják-e soraik közé az új jelentkezőt, s ha igen, milyen feltételekkel). Ha a nemzetközi kapcsolatokban az államok szuverén egyenlőségét megkérdőjelezzük, az ahhoz mérhető, mintha egy államban az emberek törvény előtti egyenlőségét vennénk semmibe. Azaz: lehetséges, csak utóbbi államként nem demokrácia, előbbi meg immár nem nemzetközi „rendszer”, csak anarchia.

S igaz ugyan, hogy – felerősödve – 2026 év elején (lásd a Trump vezette Egyesült Államok jogsértő lépéseit Venezuela és Irán kapcsán) egyre többen kezdték temetni a nemzetközi jogot,⁹⁰ s fel is merülhet sokakban, lehet-e még példálózni az ENSZ – kritikusai szerint – idejétmúlt Alapokmányával, meggyőződésem szerint: ha a nemzetközi közösség elfogadja a nemzetközi jogi normák félretolását – akár aktívan cselekedve, akár hallgatólagosan –, a nemzetközi rendszer, immár alapok és keretek nélkül, megindul a destabilizálódás felé vezető lejtőn.

3.4. Locarno „szelleme” 100 év múlva visszatér?

2026-ból egy következő gondolat erejéig lépünk vissza egy évszázadot. 1925-ben, amikor Németország és Franciaország, illetve Németország és Belgium – akkor nagy horderejűnek remélt⁹¹ – (Locarnóban letárgyalt, Londonban aláírt) szerződést kötött arról, hogy a köztük fennálló határokat nem fogják erőszakkal megváltoztatni, egyezményük még két helyen is utalt a provokáció jelentőségére.

A „Kölcsönös garanciális szerződés” 2. cikke nemcsak azt szögezte le, hogy nem fognak a felek egymás területére betörni, de 1. pontja rögzítette azt is, hogy „ez a kikötés nem nyer alkalmazást, amennyiben [...] jogos önvédelem gyakorlásáról [van szó]”, feltéve azonban, hogy az önvédelmi lépést kiváltó egyezményesértést nem provokálták. Azaz a főszabály alól kivételt, majd az alól is kivételt tett a szerződés: vagyis egymással szemben fegyveres erőt nem alkalmazunk (főszabály), de önvédelem esetében

⁸⁹ ENSZ Alapokmány 2. cikk (1) bekezdés: „A Szervezet valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik.”

⁹⁰ Ali Salehian: The Slow Death of International Law: A Return to the 1930s. *ModernDiplomacy*, 2026.03.15. <https://moderndiplomacy.eu/2026/03/15/the-slow-death-of-international-law-a-return-to-the-1930s/?utm=>; Balakrishnan Rajagopal: International Law in, and as, Crisis. Legal Breakdown and the Struggle for Transformation. *Verfassungsblog*, 2026. 01. 23. <https://doi.org/10.59704/d679b589d0be8910>; Nada Ababou: International law is failing and civilians are paying the price: An opinion on Linda Kinstler's article „Are we witnessing the death of international law”? *Vrije Universiteit Amsterdam*, 2026. 01. 13. <https://vu.nl/en/news/2026/international-law-is-failing-and-civilians-are-paying-the-price>

⁹¹ Irk Albert: *A Nemzetek Szövetsége*. II. kiadás. Budapest, Danubia, 1926. 74. https://real-eod.mtak.hu/8959/1/MTA_TudomanyosGyujtemenyDanubia_024.pdf

természetesen megengedett az erő bevetése (kivétel), ám csak akkor, ha a főszabály „megszegése nem provokált támadó cselekményt (*unprovoked act of aggression*) jelent”, azaz leszámítva azt az esetet, ha provokálták az erő alkalmazását (kivétel alóli kivétel).⁹² Ugyanígy a 2. cikk sérelmének következményeiről szóló 4. cikk is fontosnak tartotta a provokációra utalást. E rendelkezés szerint, ha valamelyik szerződő fél megszegné vállalt kötelezettségét, és a másik szerződő félre támadna, a többiek a sértett félnek segítséget nyújtanának, de csak abban az esetben, ha a szerződést megszegő fellépése „nem provokált támadó cselekményt jelent”, vagyis akkor nincs segítségnyújtás, ha a szerződészegést, azaz az erő alkalmazását kiprovokálták.⁹³

Épp ugyanezt a kitélt alkalmazza az ugyancsak ekkor, a locarnói megállapodásrendszer részeként a franciák és a lengyelek között kötött „Kölcsönös garanciális szerződés” is. A felek vállalták, hogy ha egyiküket „támadás érné, anélkül hogy a támadást provokálta volna, Franciaország, illetőleg Lengyelország [...] azonnal segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak.”⁹⁴

Napjainkhoz képest 100 évvel korábban tehát a háborúindítás jogának egymás közötti hatályon kívül helyezéséről szóló locarnói megállapodások szövegezői fontosnak tartották számításba venni, hogy „provokátlan agressziós cselekmények” történnek-e vagy sem. De ne feledjük azt, hogy ekkor még épphogy az erőszakot a nemzetközi kapcsolatokból kiszorítani célzó erőfeszítések kezdetén jártunk. Még csak 18 éve fogadták el a hágai békekonferencián a Drago–Porter egyezményt, ami első fecskeként csupán akként érintette az addig az állami szuverenitás egyik legfontosabb elemeként számon tartott *ius ad bellumot*, hogy korlátozta az adós állammal szembeni fegyveres erő alkalmazását.⁹⁵ Ugyancsak még csak pár éve, 5 éve született meg a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya, amely a hágai egyezményhez képest ugyan tovább korlátozta, de még nem helyezte hatályon kívül a „jogot a háborúhoz”.⁹⁶ A locarnói tárgyalások idején

⁹² Kölcsönös garanciális szerződés Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között, 2. cikk (3) bek. https://www.grotius.hu/doc/pub/VFJVET/2013-02-08_a-locarnoi-szerzodesek.pdf. Ld. továbbá: Treaty of Mutual Guarantee Between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy, Done at Locarno, October 16, 1925. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2054/volume-I-1292-English.pdf>

⁹³ Kölcsönös garanciális szerződés Németország, Belgium, Franciaország, Nagy-Britannia és Olaszország között, 4. cikk (3) bek.

⁹⁴ Kölcsönös garanciális szerződés Franciaország és Lengyelország között, 1. cikk https://www.grotius.hu/doc/pub/VFJVET/2013-02-08_a-locarnoi-szerzodesek.pdf

⁹⁵ Drago–Porter egyezmény, azaz: Egyezmény a szerződéses követelések behajtása végett igénybevetett fegyveres erő alkalmazásának korlátozásáról. International Convention Respecting the Limitation of the Employment of Force for the Recovery of Contract Debts. Signed at the Hague, October 18, 1907. <https://treaties.fcd.o.gov.uk/data/Library2/pdf/1910-TS0007.pdf>; Magyarországon kihirdette: 1913. évi XLIII. törvény-czikk az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában.

⁹⁶ A Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya. 10–17. cikkek. The Covenant of the League of Nations. 1920. https://libraryresources.unog.ch/ld.php?content_id=32971179; Ld. hivatalos magyar fordítását a trianoni békeszerződés elején (I. rész): 1921. évi XXXIII. törvény cikk [...] a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

tehát még korai szakaszában volt „az államközi értelemben vett ‘ne ölj!’ parancsának”⁹⁷ kialakulása. Az ezt követő, e folyamatot továbbvivő szerződések pedig, így az 1928. évi Briand–Kellogg paktum,⁹⁸ majd pedig az erőszak tilalmát deklaráló ENSZ Alapokmány már egy szót sem ejtenek a provokáció jelentőségéről. Mert már a jogfejlődésnek köszönhetően nincs is ennek relevanciája.⁹⁹

Felesleges tehát ehhez az idejétmúlt terminológiához visszatérni. Pontosabban félrevezető, megtévesztő. Hacsak persze nem fogadjuk el azt (jelen sorok szerzője ezt nem kívánja akceptálni), hogy visszafordulunk az eddigi jogfejlődés útján. E visszafordulás azonban immár szerintem zsákutcába, s tévútra vezetne.

Ráadásul azt is érdemes figyelembe vennünk, hogy a locarnói szerződés elfogadása után egy évtizeddel épp a szerződés provokátlan agresszióra vonatkozó kikötése vált fals hivatkozási alappá. Miként? Fentebb a könnyebb érthetőség érdekében nem került a francia–német, francia–belga megállapodás 2. cikkének minden részlete ismertetésére.¹⁰⁰ E cikk ugyanis nemcsak a fent említett önvédelem esetében adott – természetesen¹⁰¹ – lehetőséget erő alkalmazására, de azt is az erőt tiltó főszabály alóli kivételnek tekintette, ha megsértik a Versailles-i szerződés¹⁰² azon két cikkét,¹⁰³ amelyek a Rajna-vidék demilitarizálásáról rendelkeztek. Itt is az volt a feltétel, hogy a remilitarizálást ne provokálják.¹⁰⁴ Márpedig a hitleri Németország 1936-ban a Rajna-vidékre való

⁹⁷ Valki László: Az erőszak alkalmazásának szabályai. IX. rész, 33. fejezet. In: Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): *Nemzetközi jog*. Budapest, CompLex, 2014. 723.

⁹⁸ Briand–Kellogg paktum, azaz: Általános szerződés a háború igénybevételéről való lemondásról. General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy. Signed at Paris, August 27, 1928. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp; Magyarországon kihirdette: 1929. évi XXXVII. törvény a háború igénybevételéről való lemondás tárgyában Párisban 1928. évi augusztus hó 27-én kötött nemzetközi szerződés beikékezéséről.

⁹⁹ Hasznos mindazonáltal átgondolni, hogy míg a II. világháborút követően felállított (1945-46-ban, illetve 1946-48-ban működött) nemzetközi katonai törvényszékek közül a nürnbergi esetében nem, a tokiói esetében azonban a vádiratban a béke elleni büntett vonatkozásában fontosnak tartották megemlíteni, hogy „provokátlan háborút” indítottak a – japán – vádlottak. Sean D. Murphy: The crime of aggression at the ICC. In: Marc Weller (szerk.): *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. Oxford University Press, 2015. 537.

¹⁰⁰ A tanulmány e bekezdése sem vállalkozik erre, ld. tehát e 2. cikk teljes szövegét a fentebb megjelölt forrásokban.

¹⁰¹ Ld. két évtizeddel később, 1945-ben az ENSZ Alapokmánya is – 51. cikkében – az önvédelem „természetes” jogáról szól.

¹⁰² The Versailles Treaty. June 28, 1919. <https://avalon.law.yale.edu/imt/partiii.asp>

¹⁰³ 42. és 43. cikkek.

¹⁰⁴ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ha e locarnói egyezménynek csak a 2. cikkét vizsgáljuk, a nyelvtani értelmezés arra engedne következtetni, hogy a provokátlanosság mint feltétel csakis arra vonatkozik, ha a Rajna-vidék demilitarizációjára vonatkozó szabályokat flagránsan, azaz nyilvánvalóan megszegik, és nem vonatkozik az önvédelem esetére. Úgy vélem azonban, hogy ha a szerződés fent ismertetett 4. cikkét is elemzésünkbe bevonjuk, a két cikket együtt értelmezve arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a provokátlan jelző mindkét főszabály alóli kivétel (önvédelem és remilitarizálás) esetében releváns volt. (Faluhelyi Ferenc korabeli tanulmánya mindazonáltal az 1. mondatban írtakat látszik mégis alátámasztani. Faluhelyi Ferenc: *Locarno és a német–orosz semlegességi szerződés*. Pécs, Karl Könyvesbolt, 1926. 29.)

bevonulását (azaz a szerződés felrúgását) legitimálni igyekezvén ürügyként az előző évben a franciák és szovjetek között kötött kölcsönös segítségnyújtási egyezményre hivatkozott,¹⁰⁵ mint amely szerződés összeegyeztethetetlen a Rajna paktummal¹⁰⁶/Nyugati paktummal¹⁰⁷ (vagyis Locarnóval), azaz – ahogy az a szerződésben írva van – provokáció.

Ha ezt a nyilvánvaló visszaélést nem is láthatta előre 10 évvel korábban Faluhelyi Ferenc, a lényegre rátapintott 1926-ban a következő sorok írásakor: „Kár, hogy figyelemmel az e tekintetben nagyon ingatag fölfogásra, a provokált támadás fogalma, a provokáló cselekményeket és támadó alanyokat illetőleg, a nyugati paktumban körülírva nincs és így (sic!) e téren bőséges nézeteltérésekre nyílik (sic!) alkalom.”¹⁰⁸ Ezt az észrevételt 100 évvel később is érdemes megfontolnunk.

3.5. Egyetlen lehetséges szituáció a helyes szóhasználatra

„Kiprovokált” agresszióról véleményem szerint helyesen – tán – csak egy szituációt illetően lehetne ma beszélni. Mégpedig 1) amikor valóban humanitárius krízis üti fel a fejét egy országban, azaz lábbal tiporják az alapvető emberi jogi, és/vagy kisebbségi jogi előírásokat, 2) maga a területi állam követi el ezeket jogsértéseket, vagy szemet huny felettük, 3) szükséges lenne tehát az elnyomásban élők védelme érdekében interveniálni, 4) de az ENSZ BT az állandó tagok egyikének vagy szövetségesének érintettsége miatt nem hozza meg a szükséges döntéseket, s nem hatalmazza fel a nemzetközi közösséget fegyveres rendszabályok¹⁰⁹ foganatosítására.

Ebben a helyzetben azok az államok (hangsúlyozom, nem egy állam, saját egyedüli döntése alapján, hanem államok szövetsége), amelyek közösen lépnének fel, megvalósítanák az ENSZ Közgyűlés által meghatározott agressziós tényállások egyikét (másikát), hiszen az agresszióknak nem feltétlenül fogalmi eleme, hogy az agresszor területeket szakítson el a sértett államtól. Agresszióknak minősül példának okáért „egy másik állam területének bombázása” is¹¹⁰ annexió vagy annexiós szándék nélkül is.

¹⁰⁵ France–U.S.S.R. Treaty of Mutual Assistance. Signed at Paris, May 2, 1935. *American Journal of International Law*, 1936/4. 177–180. <https://doi.org/10.2307/2213440>

¹⁰⁶ Bohumila Ferenčuhová: The Re-Militarization of the Rhineland on 7 March 1936: A Question of Frontiers and International Security (Also) in Central Europe. *Historický časopis*, 2015/5. 881–883. <https://tinyurl.com/538yrrej>; Britannica Editors: The totalitarian police state in Third Reich. *Encyclopedia Britannica*, 2026.02.10. <https://www.britannica.com/place/Third-Reich/The-totalitarian-police-state#ref1256214>

¹⁰⁷ „Westpakt”. Faluhelyi i. m. 21.

¹⁰⁸ Faluhelyi i. m. 30. Megjegyzés: az eredeti szövegben az „illetőleg” szó elé került a vessző, de szerintem ott hibázhattak, hiszen ebben a formában nem lenne értelmes a mondat. S mivel a fenti idézet így is nehezen kibogozható, hadd ajánljak egy másik alternatívát a megértésre: Kár, hogy (figyelemmel az e tekintetben nagyon ingatag fölfogásra) a provokált támadás fogalma – ami a provokáló cselekményeket és a támadó alanyokat illeti – a nyugati paktumban körülírva nincs, így e téren bőséges nézeteltérésekre nyílik alkalom.

¹⁰⁹ Ld. az ENSZ Alapokmány 42. cikkét.

¹¹⁰ Ld. az ENSZ Közgyűlés által meghatározott agressziós tényállások közül a b) pontot. S érdemes még a többit is böngészni. ENSZ Közgyűlés 3314. sz. határozata.

E felvázolt esetben tehát agresszió történne. De voltaképp a BT mulasztása miatt minősülne e humanitárius beavatkozás jogsértésnek. Morálisan ugyanis elvárható lenne a fellépés, jogilag azonban a felhatalmazás hiánya normasértést eredményezne.¹¹¹ Hiszen nem engedhető, hogy emberek élete, méltósága, legalapvetőbb emberi jogai súlyos, tömeges atrocitások miatt veszélybe kerüljenek, azaz lépni kell. S ha ez csak úgy lehetséges, hogy fegyveres erőt vetnek be más állam lakossága, vagy lakossága egy részének védelme érdekében, akkor akár e végső eszköz is alkalmazható: de csakis limitált keretek között, s célhoz kötötten,¹¹² azaz amíg a jogsértéseknek és azok kiűrlésének elejét nem veszik.

Ez az egyetlen eset, amikor az agresszió jogi fogalma is megállja a helyét, és mellé helyesen társítható a provokált jelző is. Hiszen az emberi jogokat ignoráló államvezetésnek e jogi alapszabályokat sutba vető fellépése, vagy épp mulasztása az atrocitásokat eltérni nem akaró államokat erőszak alkalmazására provokálja: annak érdekében, hogy a(z emberi jogi) jogsértéseket megállítsák, de ennek érdekében mégis (másik) jogsértést alkalmazva (BT felhatalmazás nélkül) cselekedve).

Mindazonáltal hozzá kell tennem, illetően humanitárius beavatkozásokat bár a jog betűi szerint lehetne, mégsem általános az erőszak alkalmazása legsúlyosabb megnyilvánulásaként az agresszió jogi terminus technicusával illetni. Legalábbis amikor a NATO a koszovói albánok védelme érdekében 1999-ben légi csapásokat mért a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságra (vagyis a mai Szerbia, illetve Montenegró területeire), mégpedig BT-felhatalmazás híján (az oroszok egyértelművé tették, megvétőznának minden szerbek elleni katonai akciót),¹¹³ nyilvánvaló volt a nemzetközi jog ismerőinek, hogy itt jogsértés történt. Mégis csak kevesek¹¹⁴ emlegetik a NATO e fellépését agresszióként.

Ráadásul mind az ENSZ Közgyűlésének 1974-ben született agressziós határozata, mind a Nemzetközi Büntetőbíróságnak az agresszió bűncselekményét szintén definiáló statútuma hangsúlyozza, hogy az agresszió egy vagy több állam fegyveres erejé-

¹¹¹ Ha a jogfejlődés tovább halad előre, e morális elvárásból jogi kötelezettség is válhat, a 2005-ben útjára indított R2P, azaz védelmi felelősség (*Responsibility to Protect*) koncepció kiteljesedése esetén. Sulyok Gábor: Szövegezési zavarok és értelmezési nehézségek a védelmi felelősség leírásában. *Külügyi Szemle*, 2014/3. 127–142.; Sulyok Gábor: A humanitárius intervenció és a védelmi felelősség fogalmi elhatárolása. In: Csapó Zsuzsanna (szerk.): *Emlékkötet Herczegh Géza születésének 85. évfordulójára. A ius in bello fejlődése és mai problémái*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. 220–252.

¹¹² Sulyok Gábor: Humanitárius intervenció az ezredforduló után. In: Béli Gábor – Kis Kelemen Bence – Mohay Ágoston – Szalayné Sándor Erzsébet: *Emlékkötet Herczegh Géza születésének 90. évfordulója alkalmából*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Studia Europaea, 2018. 86. https://real.mtak.hu/101792/1/humanitarius_intervencio_ezredfordulo_sulyok_2019.pdf; Sulyok Gábor: *A humanitárius intervenció elmélete és gyakorlata*. Ph.D. értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 2003. 45.

¹¹³ Paul Latawski – Martin A. Smith: *The Kosovo crisis and the evolution of post-Cold War European security*. Manchester–New York, Manchester University Press, 2003. 95. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/35006/341388.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹¹⁴ Például: Daniel H. Joyner: The Kosovo Intervention: Legal Analysis and a More Persuasive Paradigm. *European Journal of International Law*, Vol. 13., N. 3. (2002) 607. <https://doi.org/10.1093/ejil/13.3.597>

nek súlyos következményekkel járó alkalmazása,¹¹⁵ illetve olyan cselekmény, amely súlyosságánál fogva az Egyesült Nemzetek Alapokmányának nyilvánvaló megsértését jelenti.¹¹⁶ Ekként pedig értékelhető úgy is, hogy ha valóban emberbaráti – illetéknéppen pedig korlátozott – beavatkozás történik, az így kifejtett erőszak alkalmazása nem agresszió, hiszen a súlyosság foka ezt nem indokolja.¹¹⁷

Mindazonáltal gondolva Putyin fals érveinek egyikére – hiszen 2022 februárjában ő is humanitárius intervenciót emlegetett, igyekezve ezzel nyilvánvaló jogsértését jogszerűnek beállítani –, érdemes megfontolnunk, miként jelezte előre 1999-ben Antonio Cassese, hogy a NATO koszovói beavatkozása Pandora szelencéjét nyitja ki.¹¹⁸

4. Záró gondolatok

Konfuciusz úgy tartotta: „A nemes ember beszédében semmi helytelennek nem szabad lennie. [...] Ha a nevek nem helyesek, akkor a szavak nem felelnek meg (a dolgoknak). Ha a szavak nem felelnek meg (a dolgoknak), akkor a tettek nem sikerülnek.”¹¹⁹ Ekként érdemes a ma emberének ugyancsak a helyes szakszókincs használatára is figyelmeztetnie.

Összegezve e tanulmányban kifejtetteket, nemzetközi jogi értelemben tehát (leszámitva talán a fent legutóbb említett helyzetet) teljességgel helytelen – 1945, az ENSZ Alapokmányának elfogadása óta – kiprovokátlan vagy indokolatlan agresszióról beszélni, ahogy szintén helytelen, sőt káros, félrevezető provokált vagy másképpen okkal történő, megérdemelt agressziót emlegetni.

Visszakanyarodva e tanulmány elején tett felütéshez, más jelzőkkel lehet persze illetni a mostani orosz agressziót, példának okáért brutális,¹²⁰ embertelen,¹²¹ teljeskörű,¹²² elhúzódozó,¹²³ stb., de elsősorban: orosz agresszió. Ez utóbbi nem kérdéses, nem kétségséges vonható, hanem: világos.

¹¹⁵ ENSZ Közgyűlés 3314. sz. határozata, 1–2. cikkek.

¹¹⁶ A Nemzetközi Büntetőbíróság 1998. évi Római Statútuma, 8bis cikk. <https://asp.icc-cpi.int/crime-of-aggression>

¹¹⁷ Ld. erről: Hoffmann (2019) i. m. 66–67.

¹¹⁸ Antonio Cassese: Ex iniuria ius oritur: Are We Mowing towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community? *European Journal of International Law*, Vol. 10., N. 1. (1999) 25. <https://doi.org/10.1093/ejil/10.1.23>

¹¹⁹ Konfuciusz: *Beszélgetések és mondások*. XIII.3. (Fordította: Tőkei Ferenc) Terebess Ázsia E-Tár. <https://terebess.hu/keletkultinfo/konfuc2.html>

¹²⁰ Evelyn Schmid: Optional but not qualified: Neutrality, the UN Charter and humanitarian objectives. *International Review of the Red Cross*, No. 927. 2025. <https://doi.org/10.1017/s1816383124000183>

¹²¹ An Airlift To Save Ukraine, As In Berlin In 1948. Appel of the Movimento Federalista Europeo, Endorsed by the Federal Committee of UEF. *Union of European Federalists*, 2022. 12. 11. <https://federalists.eu/resolutions-stat/an-airlift-to-save-ukraine-as-in-berlin-in-1948>

¹²² Three years of Russia’s full-scale aggression against Ukraine: Statement by Congress President. Council of Europe Office in Ukraine, 2025.02.21. <https://tinyurl.com/bd688jtv>

¹²³ Agon Maliqi: What prolonged Russian aggression against Europe could mean for the Balkans. Atlantic Council, 2025. 11. 26. <https://tinyurl.com/324eb7ey>

